

L'Helena Masseras, vila-secana i primera dona metge de l'Estat espanyol

per Lourdes Rofes Ponce

Lourdes Rofes Ponce és llicenciada en Medicina i va realitzar un treball d'història de la medicina, del qual aquest escrit n'és una part.

He triat aquest tema perquè m'aportés més coneixements sobre la història de la nostra futura professió, però més que els avenços tècnics que ha sofert la medicina, m'interessaven la vida de gent que com nosaltres han desitjat ser metges, i seguir que han tingut moltes més dificultats per a poder-hi arribar que no pas nosaltres. A més crec que el fet de conèixer la vida d'altres joves que han decidit d'estudiar medicina, ens motiva encara més a aconseguir el que desitgem.

Així que vaig decidir a buscar informació sobre la vida d'algun metge important, llavors un dia sense adonar-me'n vaig anar al CAP de Vila-seca com tantes altres vegades i vaig rellegir, de nou, la placa que hi ha a l'entrada on explica el perquè del seu nom. El CAP de Vila-seca es diu: Centre D'Assistència Primària Helena Masseras. Li va posar aquest nom perquè l'Helena Masseras va néixer a Vila-seca i va ser la primera dona metge de l'Estat espanyol.

M'ha costat molt trobar la suficient informació sobre la vida de l'Helena Masseras ha estat degut als grans impediments que ella va patir per poder exercir i que finalment la van portar a exercir de mestra, carrera que va estudiar mentre esperava la resolució del Consell d'Instrucció Pública a Madrid per poder examinar-se de la llicenciatura de Medicina.

Per començar a centrar el treball caldrà considerar les tres metgesses catalanes que es disputen el distintiu de ser la primera metgessa de l'estat Espanyol. En aquella època, la segona meitat del segle XIX, hi havia tres dones interessades en cursar la carrera de Medicina, tot i que com explicaré més endavant no va ser tan fàcil com ara poder accedir a les Universitats, i molt més difícil va ser poder obtenir el títol o voler doctorar-se.

BIOGRAFIA D'HELENA MASSERAS
Helena Masseras i Ribera va néixer a Vila-seca de Solcina el 25 de maig del 1853 i va morir a Maó l'any 1900. Era filla d'en Miquel Masseras, natural de Mont-roig, i de Francesca Ribera, nascuda a Ulldecona. Helena va ser la primera dona autoritzada a cursar els estudis oficials de batxillerat a

Lourdes Rofes una altra vila-secana i també metgessa, ha investigat la vida d'Helena Masseras

Barcelona, fent els exàmens finals el juliol de 1872. Aquesta autorització la va aconseguir del rei Amadeu de Savoia, que estava de visita a Barcelona i Helena va aprofitar per demanar-li-ho, amb la intenció de poder cursar els estudis de Medicina després de finalitzar el batxillerat. Pel setembre del 1872 es va matricular a Medicina, va ser la primera dona de l'Estat que traspasava un espai fins aleshores vedat al seu sexe, i va acabar els seus estudis el 1878. Gràcies a la decisió de protecció de Giné i Partagàs. Acaba doncs quant de vint-i-cinc anys, i és llavors quan demana d'examinar-se de la llicenciatura

en la Facultat de Medicina de la Universidad de Barcelona". El paper porta data del 19 de juny de 1882, tres anys i vuit mesos després d'haver-lo demanat.

Fa l'examen, i, en un altre escrit, de data 27 d'octubre de 1882, hi trobem la nota de la seva carrera: "Sobresaliente". Obtenint finalment el grau de llicenciatura. Aquest escrit està signat pels membres del tribunal que eren els doctors: Joan Rull, Bartomeu Robert i Jaume Colli Domènech. Queda doncs clar que va començar a estudiar el 1872, va acabar el 1878 i li permetten examinar-se de la llicenciatura el 1882. També en un altre escrit (que al cap dels

Pel setembre del 1872 es va matricular a Medicina, va ser la primera dona de l'Estat que traspasava un espai fins aleshores vedat al seu sexe, i va acabar els seus estudis el 1878. L'Helena Masseras, vila-secana i primera dona metge de l'Estat espanyol

el febrer de 1879. En un paper trobat amb data d'1 de febrer de 1879 explica que tenint aprovades totes les assignatures que prescriuen les disposicions vigents demana d'examinar-se de la llicenciatura.

Quatre anys més tard, l'Helena rep la resposta: "Por decreto de esta fecha del Ilmo. Sr. Rector de esta Universidad - referir-se a la Universitat de Madrid- le ha sido concedida la autorización para sufrir los ejercicios del grado de licenciado

any sembla divertit), ens explica l'ambient burocràtic i feminista de l'època i les diferències d'idees d'aquí i la Universitat de Madrid. Hi ha un escrit del Rector de la Universitat Central al de Barcelona, de data 28 d'octubre de 1878, en el qual es diu que E. Masseras s'ha volgut matricular del doctorat a Madrid i es demana si aquesta senyoreta tenia o no autorització per a seguir els estudis de Medicina. La resposta del Rector de Barcelona, amb data de 30

L'Helena Masseras, vila-secana i primera dona metge de l'Estat espanyol

d'octubre de 1878, diu textualment: "Ha terminado en la Facultad de Medicina de esta Universidad los estudios que habilitan para recibir el grado de licenciado, no habiendo presentado para empezarlos ni para continuarlos, autorización alguna del gobierno, que no debió creer necesaria, habiendo obtenido sin óbice alguno el título de bachiller".

El 24 de Novembre de 1878 tingué lloc, a la càtedra del doctor Giné i Partagàs, una sessió clínica, en què els ponents eren les alumnes Dolors Aleu com a observadora i Helena Masseras com a consultora. Era la primera d'aquest tipus que es presentava a la Universitat de Barcelona.

Helena Masseras però, després d'haver-se doctorat a Madrid, es dedicà exclusivament a la pedagogia, doncs com que era la primera dona que demanava autorització per poder-se examinar de la llicenciatura de Medicina, el rector de la Universitat va elevar el cas al Consell d'Instrucció Pública, a Madrid, el qual trigà, com he dit, tres anys a resoldre'l. Tipa de tanta cursa d'obstacles i mentre el Consell ho resolia, Helena Masseras assolí en pocs mesos el títol de mestra elemental i superior i s'incorporà a l'exercici del magisteri a Barcelona, Vilanova i Maó, mentre el seu expedient viatjava de Barcelona a Madrid i de Madrid a Barcelona.

ALTRES DONES METGESSES DE LA SEVA ÈPOCA

En l'època en què vivia l'Helena Masseras hi va haver dues joves més que van estudiar medicina com ella tot i que ho feren en cursos posteriors i molts dels entrebanca ja els havia passat l'Helena Masseras uns anys abans.

Es tracta de la Dolors Aleu i de la Martina Castells, dues dones també pioneres en la introducció de les dones a les Universitats, i en el seu cas, en la Facultat de Medicina. Un periòdic il·lustrat de Madrid, que d'un quan temps ençà pren la forma exterior d'un magazine (el Blanco y Negro), va publicar, en el seu número del 6 de juliol de 1919, un article signat pel Sr. J. Francos Rodríguez, titulat "La primera doctora espanyola". El Sr. Francos Rodríguez s'estén en moltes consideracions sobre la cultura femenina i l'esdevenidor que a la dona reserven els estudis superiors; però respecte de la primera doctora espanyola només ens diu que era catalana, que es

deia Martina Castells i Ballequí, que es doctorà per l'any 1883 i que va morir jove. Acompanya l'article un retrat de la Dra. Castells, amb la toga i el birret. Cap altra informació es pot trobar en aquest article. Pel que fa a aquest article es pot dir que és del tot incomplet doncs, si bé la Martina Castells Ballequí va ser la primera en obtenir el doctorat en medicina, no va ser la primera dona metge de l'estat Espanyol, doncs, llavors - i a l'igual que passa ara - no era necessari estar doctorada per poder exercir com a metge.

Així doncs cal dir que no només la primera dona que es doctorà a la Universitat Central va ser catalana. Sinó que també ho va ser la primera que a Espanya fou admesa a seguir els ensenyaments universitaris i entrà com a alumna a la Facultat de Medicina. Aquesta dona va ser l'Helena Masseras Ribera.

La futura metgessa s'examinà en dues convocatòries seguides, de juny i setembre, de totes les matèries del batxillerat, i al cap d'un any de tenir llicència demanada al rei ingressava a la Facultat de Medicina de Barcelona. A la Facultat va seguir els cursos normalment i fou cronològicament la primera dona que cursà a Espanya tota la carrera de Medicina. Obert el camí per l'Helena Masseras, que sentà precedent per a matricular-se, ingressaren després a la Facultat de Medicina les senyores Dolors Aleu i Martina Castells, catalanes ambdues, les quals estudiaren en cursos posteriors. En aquests anys, després de l'abdicació d'Amadeu, vingué la república i després la Restauració. I esdevingué el que és cosa molt arrelada a l'Estat Espanyol: la Reial Ordre que obria les portes de la Universitat a l'Helena Masseras no establia res sobre la llicenciatura, essent, per tant, unes disposicions incompletes.

Com que la Masseras veia, després d'haver cursat totes les assignatures de la carrera de Medicina, que a Barcelona no la podien llicenciar, féu traslladar els seus estudis a la Universitat Central per assolir el títol a Madrid. Entretant el temps passava i la Dolors Aleu i la Martina Castells anaven guanyant cursos. Com ja he dit l'Helena Masseras tingué entretintut a Madrid l'expedient de la seva carrera durant tres anys, al termini dels quals, i per recomanació d'en Letamendi, es decidí tornar a traslladar els estudis a Barcelona, on li va dir el gran metge català: "Els

professors ja la coneixen i faran més cas dels seus mèrits". Però per a traslladar una matrícula els calia també, molt de temps, a Madrid, i, entretant, l'autorització d'acceptar la dona a fer la llicenciatura venia en profit de la Dolors Aleu i de la Martina Castells, que passaven al davant de l'Helena Masseras. De tot això en resultà que la primera metgessa titular fou la Dolors Aleu. L'Helena Masseras ho fou al mateix any però cronològicament després essent l'única de les tres que assolí la qualificació de "Sobresaliente" en la llicenciatura.

L'Helena Masseras, doncs, fou la primera estudiant que cursà medicina i la primera metgessa catalana en realitat. La Dolors Aleu fou la primera titular i la Martina Castells fou la primera doctorada.

El pas de les tres metges catalanes per Madrid, en aquells temps tan endarrerits per a Espanya, havia de fer florir moltes anècdotes entre el professorat i els alumnes. A Madrid els doctors no estaven gaire ben disposats a l'entrada de les dones a la medicina. Així com a anècdota tenim la següent: l'Helena Masseras es va presentar davant del tribunal que havia d'examinar-la d'història de la medicina, un dels tres jutges del tribunal era el Dr. Tomàs Santero, marquès de Salut. En presentar l'Helena els documents acreditatius, el marquès li va dir: - "Estas papeletas son falsas".

Sense intimidar-se gens ni mica, l'Helena Masseras li respon llavors:

- "Poes han sido expedidas por la Secretaría de esta Universidad".

- "Bueno" -replicà el marquès- "falsas o no, no quiero doctoras con falsas".

L'alumna es retirà i fou necessari nomenar un altre tribunal que l'examinés.

De les tres primeres doctores catalanes pot dir-se que solament una va exercir la Medicina: la doctora Dolors Aleu, que durant molts anys tingué consulta oberta a Barcelona. La Martina Castells exercí molt poc, es va casar amb un metge català, n'Antoni Constantí, i va morir molt jove. L'Helena Masseras, que com he explicat era mestra superior, va preferir dedicar-se a la Pedagogia que a la Medicina, i va exercir la carrera de mestra a Barcelona, a Vilanova i més tard a Maó, on va morir a l'any 1889.